

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Çeviren, [Stichting Justice Square](#), @JJusticesquare, Kasım 2023. Daha önceden Vakfın [internet sitesinde](#) yayımlanmış olan bu çeviriyi yayımlama izni, yalnızca Mahkeme'nin veri tabanı olan HUDOC'a konulması için verilmiştir.

© Translated by [Stichting Justice Square](#), @JJusticesquare, November 2023. Permission to republish this translation which was already published on the [internet site](#) of the Foundation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

İKİNCİ BÖLÜM

CANAVCI VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru No. [24074/19](#) ve iki diğeri - ekteki listeye bakınız)

KARAR

Madde 8 • Özel hayat • Madde 15 • Olağanüstü hallerde askıya alma • Başvurucuların cezaevindeyken avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe teşebbüsünün sonrasında kabul edilen bir kanun hükmünde kararname uyarınca izlenmesi ve kaydedilmesi • Birinci başvurucuya uygulanan şikâyet konusu tedbirlerin, kararnamenin gerektirdiği şekilde bir savcılık kararına dayanmaması • Diğer başvuruculara uygulanan tedbir kararlarında bireyselleştirilmiş gerekçelerin bulunmaması • Tedbirlerin açık uçlu olarak uygulanmasının hukuki belirliliği zedelemesi • Kötüye kullanıma ve keyfilığe karşı yeterli yasal güvencelerin bulunmamasının, davalı devletin askıya alması tarafından haklı kılınmaması • Yargısal denetimin yeterli veya etkili olmaması • Müdahalenin "yasayla öngörülmemesi"

STRAZBURG

14 Kasım 2023

Bu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar altında kesinleşecektir. Şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

Canavcı ve Diğerleri/Türkiye davasında,

Başkan

Arnfinn Bårdsen,

Yargıçlar

Egidijus Kūris,

Pauliine Koskelo,

Saadet Yüksel,

Lorraine Schembri Orland,

Frédéric Krenc,

Diana Sârcu

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

Üç Türk vatandaşı, Bay Mehmet Ali Canavcı (birinci başvuru), Bay Ramazan Çaylı (ikinci başvuru) ve Bay Harun Altun'un (üçüncü başvuru) (hep birlikte "başvurucular"), ekli tabloda belirtilen muhtelif tarihlerde, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (Sözleşme) 34. maddesi uyarınca Mahkemeye yapmış oldukları başvuruları (No. 24074/19, 44839/19 ve 9077/20);

Sözleşme'nin 8. ve 13. maddelerine ilişkin şikâyetlerin Türk Hükûmetine (Hükûmet) bildirilmesine ve başvuruların geri kalanının kabul edilemez olarak bulunmasına ilişkin kararı;

Tarafların görüşlerini dikkate alarak;

14 Kasım 2023 tarihinde kapalı olarak gerçekleştirilen müzakerelerin ardından,

O tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Mevcut dava, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan bir kanun hükmünde kararname uyarınca, başvuruçuların cezaevinde bulundukları sırada avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesiyle ilgilidir. Başvurucular, Sözleşme'nin 8. ve 13. maddelerinin ihlal edildiğinden şikâyet etmektedirler.

OLAYLAR

2. Başvurucuların bilgileri ve temsilcilerinin isimleri ekte listelenmiştir.

3. Hükûmet, kendi görevlisi olan, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanı Sayın Hacı Ali Açıkgül tarafından temsil edilmiştir.

I. DAVANIN ARKA PLANI

4. 15-16 Temmuz 2016 gecesi Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup bir grup kişi, demokratik yollarla seçilmiş Parlamento, Hükûmeti ve Cumhurbaşkanı devirmeyi amaçlayan bir darbe başlatmıştır. Şiddet olaylarının yaşandığı o gece boyunca 250'den fazla kişi öldürülmüş ve 2,500'den fazla kişi de yaralanmıştır.

5. Türk Hükûmeti, 20 Temmuz 2016 tarihinde, 21 Temmuz 2016 tarihinden itibaren üç aylık bir süre için olağanüstü hâl ilan etmiştir. Olağanüstü hâl daha sonra

Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından her üç ayda bir uzatılmıştır.

6. Türk makamları, 21 Temmuz 2016 tarihinde, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine 15. madde itibarıyla Sözleşme'yi askıya aldıklarını bildirmiştir.

7. Askeri darbe girişiminin ardından, Türkiye genelindeki savcılıklar, darbe girişimine doğrudan karışmış olanlar ve doğrudan karışmamış olmakla birlikte, ulusal makamlar tarafından darbe girişimini azmettirdiği düşünülen "Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması"nın (bundan böyle "FETÖ/PDY" olarak anılacaktır) örgütsel yapısının bir parçası olduğundan şüphelenilenler hakkında ceza kovuşturmaları başlatmıştır.

8. Olağanüstü hâl süresince, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Anayasa'nın 121. maddesi uyarınca otuz yedi adet olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamesi (667-703 sayılı) çıkarmıştır. Hükûmet, 23 Temmuz 2016 tarihinde yürürlüğe giren 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin, belirli suçlara ilişkin soruşturmalar ve cezai kovuşturmalarla ilgili 6. madde kapsamındaki tedbirleri de içeren terörle mücadele ve darbe girişimine ilişkin olarak olağanüstü hâl süresince alınacak tedbirleri düzenlediğini açıklamıştır.

9. 18 Temmuz 2018 tarihinde, olağanüstü hâl kaldırılmıştır.

II. Başvuru No. 24074/19

A. Birinci başvurucunun tutukluluğu ve avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesine ilişkin karar

10. Bakırköy Sulh Ceza Mahkemesi, 21 Temmuz 2016 tarihinde birinci başvurucunun FETÖ/PDY'ye üye olma ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etme suçlarından tutuklanmasına karar vermiştir. Başvurucu, aynı gün Silivri Cezaevine konulmuştur.

11. Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı, 25 Temmuz 2016 tarihinde Silivri Cezaevi idaresine gönderdiği bir yazıda, FETÖ/PDY'nin yapısı, haberleşme yöntemleri ve bazı örgüt mensuplarının halen yakalanamamış olması dikkate alındığında, avukatlarla yapılan görüşmelerin, örgüt mensupları arasında gizli, açık veya şifreli mesajların ve örgütten tutuklu bulunan mensuplarına talimatların iletilmesi amacıyla kullanılma ihtimali bulunduğundan, ülke ve ceza infaz kurumlarının güvenliğini tehlikeye düşürebileceğini belirtmiştir. Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı bu nedenle 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesi uyarınca bazı tedbirlerin alınmasının gerekli olduğunu değerlendirmiştir.

12. Bu bağlamda Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı, Silivri Cezaevi idaresine, olağanüstü hâl süresince FETÖ/PDY üyeliğinden tutuklu bulunanlar ile avukatları arasındaki görüşmelerin bir görevli tarafından izlenmesi talimatını vermiştir. Aynı gerekçeyle, Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı bu tür görüşmelerin teknik cihazlarla sesli veya görüntülü olarak kaydedilmesi talimatını da vermiştir.

13. Birinci başvuru, 1 Şubat 2017 tarihinde Silivri İnfaz Hâkimliğine şikâyetle bulunmuş ve avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesine ilişkin kararın kaldırılmasını talep etmiştir.

14. Silivri İnfaz Hâkimi, 21 Mart 2017 tarihinde şikâyet konusunun Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığının kararı olduğunu kaydetmiştir. Hâkim, yargısal kararlara ilişkin şikâyetlerle ilgilenme yetkisinin bulunmadığını gerekçe göstererek, ilk başvuru konusunun şikâyetini esastan incelemeyi reddetmiştir. Daha sonrasında Silivri Ağır Ceza Mahkemesi, birinci başvuru tarafından infaz hâkiminin kararına karşı yapılan itirazı, kararın hukuka ve usule uygun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

B. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru

15. 18 Mayıs 2017 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunan birinci başvuru, cezaevinde avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesinden şikâyetçi olmuştur. Başvuru formunda, diğer hususların yanı sıra Sözleşme'nin 8. maddesine atıfta bulunarak, özel hayatına saygı hakkının ihlal edildiğinden şikâyet etmiştir. Bu noktada, konuyla ilgili bir savcılık kararının yokluğunda, cezaevinde avukatıyla yaptığı görüşmelerin sesli ve görüntülü olarak kaydedilmesinin ve bir memur tarafından izlenmesinin yanı sıra savunmasıyla ilgili belgelere el konulmasının, özel hayatına saygı hakkının ihlali anlamına geldiğini ileri sürmüştür.

16. Anayasa Mahkemesi, 1 Şubat 2019 tarihli kararında (No. 2017/26587), birinci başvuru konusunun bireysel başvurusunu adil yargılanma hakkı ışığında incelemiş ve iç hukuk yollarını tüketmediği gerekçesiyle reddetmiştir.

C. İlk başvuru konusunun avukatıyla yaptığı görüşmeler

17. Birinci başvuru, 9 Ağustos 2016 ilâ 3 Temmuz 2017 tarihleri arasında avukatıyla dokuz görüşme yapmış ve bu görüşmelerin tamamı teknik cihazlarla sesli ve görüntülü kayıt altına alınmıştır. Ayrıca bu görüşmeler, görüşme odasında bulunan bir memur nezaretinde gerçekleşmiştir.

18. 18 Temmuz 2017 tarihinde, birinci başvuru aleyhindeki ceza davasının ilk duruşması İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinde görülmüştür. Bu duruşma sırasında başvuru, mahkemeden avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesi uygulamasına son verilmesini talep etmiştir. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi bu talebi kabul etmiş ve kararına ilişkin herhangi bir gerekçe göstermeksizin söz konusu tedbirin kaldırılmasına hükmetmiştir.

19. Başvuru, avukatıyla yirmi dokuz görüşme daha yapmıştır. Bu görüşmeler ne kaydedilmiş ne de bir görevli tarafından izlenmiştir.

III. Başvuru No. 44839/19

A. İkinci başvuru konusunun tutukluluğu ve avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesi kararı

20. 21 Temmuz 2016 tarihinde Zonguldak Sulh Ceza Hâkimliği, ikinci başvuru konusunun FETÖ/PDY'ye üye olmak ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etmek suçlarından tutuklanmasına karar vermiştir. Başvuru, aynı gün Zonguldak Cezaevine konulmuştur. 31 Temmuz 2016 tarihinde Kocaeli Cezaevine nakledilmiştir.

21. Zonguldak Cumhuriyet Başsavcılığı, 2 Ağustos 2016 tarihinde Kocaeli Cezaevi idaresine, terör örgütü üyeliği de dahil olmak üzere belirli suçlardan tutuklu bulunan kişiler ile avukatları arasındaki görüşmelerin olağanüstü hâl süresince bir görevli tarafından izlenmesine ve ses ve görüntü cihazlarına kaydedilmesine karar verdiğini bildirmiştir. Zonguldak Cumhuriyet Başsavcılığı, kararını 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 6/1 (d) maddesine dayandırmıştır.

22. Zonguldak Cumhuriyet Başsavcılığı, yazısında, soruşturmaların ve cezai kovuşturmaların düzgün bir şekilde yürütülmesi ve örgütsel emir ve talimatların iletilmesinin yanı sıra başka suçlar işleme veya delilleri karartma girişimlerinin önlenmesi için bu tür tedbirlerin gerekli olduğunu değerlendirmiştir.

23. İkinci başvuru, 8 Ağustos 2016 tarihinde Kocaeli İnfaz Hâkimliğine şikâyetinde bulunmuş ve görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesine ilişkin kararın kaldırılmasını talep etmiştir. Böyle bir tedbirin avukat müvekkil ilişkisine müdahale ettiğinden ve Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamındaki adil yargılanma hakkına bir müdahale teşkil ettiğinden şikâyetçi olmuştur.

24. Kocaeli İnfaz Hâkimi, 28 Eylül 2016 tarihinde esasen ceza soruşturmalarının düzgün bir şekilde yürütülmesiyle ilgili olan savcılık kararına ilişkin olarak yargılama yetkisinin bulunmaması gerekçesiyle ikinci başvuruçunun şikâyetini esastan incelemeyi reddetmiştir. Kararda, infaz hâkimi, yargılama yetkisini sadece cezaevi idaresinin karar ve eylemlerine ilişkin olarak kabul etmiştir. Daha sonra Kocaeli Ağır Ceza Mahkemesi, başvuru tarafından infaz hâkiminin kararına karşı yapılan itirazı reddetmiş ve kararın hukuka ve usule uygun olduğunu belirtmiştir.

B. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru

25. İkinci başvuru, 28 Kasım 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuş ve cezaevinde avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesinden şikâyetçi olmuştur. Bu bağlamda, diğer hususların yanı sıra Anayasa'nın 20. maddesi ve Sözleşme'nin 8. maddesine dayanarak özel hayatına saygı hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Başvuru, söz konusu tedbirin avukat müvekkil ilişkisinin gizliliğine müdahale anlamına geldiğini ileri sürmüştür.

26. Anayasa Mahkemesi, 24 Temmuz 2018 tarihli bir kararla (No. 2016/76352), ikinci başvuruçunun şikâyetini özel hayata saygı hakkı ışığında incelemiştir. Mahkeme, mevcut hukuk yollarını tüketmediği gerekçesiyle şikâyeti reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi, kararında, genel bir şekilde, bireysel başvuruda bulunmadan önce yargı sistemindeki mevcut hukuk yollarının tüketilmesi şartını işaret ederek kendi içtihadına atıfta bulunmuştur. Yüksek mahkeme, başvuruçunun hangi hukuk yolunu tüketmediğini belirtmemiştir.

C. İkinci başvuruçunun avukatıyla yaptığı görüşmeler

27. İkinci başvuru, Zonguldak Cezaevinde avukatıyla herhangi bir kısıtlama olmaksızın üç görüşme yapmıştır. Takip eden dönemde, Kocaeli Cezaevinde avukatıyla, bir memurun da hazır bulunduğu on beş görüşme yapmıştır. İdare, tüm görüşmelerin sesli ve görüntülü kayıtlarını almıştır.

28. Ceza yargılamasının sonunda başvuru mahkûm edilmiş ve hapis cezasına çarptırılmıştır. 2 Temmuz 2019 tarihinde, Yargıtay tarafından verilen bir kararla,

başvurucunun mahkûmiyeti temyiz üzerine kesinleşmiştir. Ceza yargılamasının herhangi bir aşamasında başvuru ve avukatı arasındaki görüşmelere ilişkin tedbirlerin kaldırıldığına dair taraflarca Mahkemeye herhangi bir bilgi veya belge sunulmamıştır.

IV. Başvuru No. 9077/20

A. Üçüncü başvurunun tutukluluğu ve avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesine ilişkin karar

29. 29 Ağustos 2016 tarihinde Düzce Sulh Ceza Hâkimliği, üçüncü başvurunun silahlı terör örgütüne üye olmak suçundan tutuklanmasına karar vermiştir. Başvurucu, aynı gün Düzce Cezaevine konulmuştur.

30. Başvurucunun Düzce Cezaevinde avukatıyla yaptığı görüşmeler kaydedilmiş ve bir memur tarafından izlenmiştir.

31. 29 Haziran 2018 tarihinde üçüncü başvuru Düzce Cezaevi idaresine başvurarak avukatıyla yaptığı görüşmelerin kaydedilmesinin gerekçeleri hakkında bilgi talep etmiştir. Aynı gün, Düzce Cezaevi idaresi başvurunun talebine yanıt vererek, görüşmelerin kaydedilmesinin 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesine dayanılarak gerçekleştirildiğini bildirmiştir.

32. Başvurucu, kendisine uygulanan tedbirin hukuka aykırı olduğunu ve yasal dayanağı bulunmadığını belirterek cezaevi idaresinin kararına karşı Düzce İnfaz Hâkimliğine şikâyetle bulunmuştur.

33. Düzce İnfaz Hâkimi, 14 Temmuz 2018 tarihinde cezaevi idaresinin kararının hukuka ve usule uygun olduğuna hükmederek başvurunun şikâyetini reddetmiştir. Akabinde Düzce Ağır Ceza Mahkemesi, başvuru tarafından infaz hâkiminin kararına karşı yapılan itirazı reddetmiştir.

B. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru

34. 14 Eylül 2018 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunan üçüncü başvuru, cezaevinde avukatıyla yaptığı görüşmelerin kaydedilmesinden şikâyetçi olmuştur. Bu bağlamda, Türk hukukunun tutukluların avukatlarıyla iletişimine herhangi bir kısıtlama getirilmesine izin vermediğini ileri sürerek Anayasa'nın 22. maddesi uyarınca haberleşme hakkının ihlal edildiğinden şikâyet etmiştir.

35. Anayasa Mahkemesi 21 Kasım 2019 tarihli kararında (No. 2018/28341), üçüncü başvurunun bireysel başvurusunu adil yargılanma hakkı ışığında incelemiştir. Anayasa Mahkemesi, yerel mahkemelerin davaya ilişkin kararlarının keyfi olduğu sonucuna varılamayacağını belirterek başvuruyu reddetmiştir. Mahkeme ayrıca, içtihadına atıfta bulunarak, 6216 sayılı Kanun'da (Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun) düzenlenen diğer kabul edilebilirlik kriterlerinin karşılanmadığını kaydetmiştir.

C. Üçüncü başvurucunun avukatıyla yaptığı görüşmeler

36. Üçüncü başvuru, Düzce Cezaevi'nde avukatıyla dört görüşme yapmıştır. Cezaevi yönetimi tüm görüşmeleri teknik cihazlarla kaydetmiş ve görüşme odasına bir memur yerleştirerek izlemiştir.

İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE VE UYGULAMA

I. İÇ HUKUK VE UYGULAMA

A. Olağanüstü hali düzenleyen yasal rejim

37. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hâl düzenleyen hukuki rejimin tanıtımı ve Türkiye'nin olağanüstü hâl ilanının ardından Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne ilettiği askıya alma bildirimi hakkında bilgi için bkz. *Pişkin/Türkiye* (No. 33399/18, §§ 32 ve 55, 15 Aralık 2020).

B. 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu

38. 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu'nun 4. maddesi, diğer hususların yanı sıra cezaevi idaresinin cezaların infazına, tutuklu ve hükümlülerin dış dünya ile iletişimine ve disiplin cezalarının uygulanmasına ilişkin karar ve eylemlerine yönelik itirazlar hakkında karar verme konusunda infaz hâkimliklerinin görevlerini düzenlemektedir. Ayrıca, 6. maddeye göre, infaz hâkimliği ilgili savcının yazılı görüşünü aldıktan sonra ve duruşma yapmaksızın dava dosyası üzerinden karar vermek zorundadır. İnfaz hâkimliği, gerek gördüğünde re'sen (*ex proprio motu*) bir inceleme yapabilir veya taraflardan daha fazla bilgi isteyebilir.

39. İnfaz hâkimliklerinin kararlarına karşı itiraz, en yakın ağır ceza mahkemesine yapılır. Ağır ceza mahkemesi, itirazı duruşma yapmaksızın olgusal ve hukuki yönden inceler.

C. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

40. 5275 sayılı Kanun'un söz konusu tarihte yürürlükte olan 59. maddesinin ilgili kısmı (5351 sayılı Kanun'un 5. maddesi ile değiştirilen şekliyle) aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

"...

(4) Bir avukatın savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve müvekkilleriyle yaptığı konuşmaların kayıtları incelemeye tabi tutulamaz. Ancak, Ceza Kanunu'nun 220. maddesinde veya Ceza Kanunu'nun 2. Kitap 4. ve 5. bölümlerinde belirtilen suçlardan hüküm giymiş bir kişinin avukatları tarafından ziyaret edilmesinin bir terör örgütüyle iletişim kurma veya suç işleme aracı olarak kullanıldığı veya infaz kurumunun güvenliğini tehlikeye düşürdüğü belgelerden veya diğer delillerden ortaya çıkarsa, infaz hakimisi savcılığın istemi üzerine [aşağıdaki tedbirleri] uygulayabilir: avukatın ziyaretleri sırasında bir memurun hazır bulunması; bu ziyaretler sırasında mahkûm ve avukatları arasında teati edilen belgelerin incelenmesi; ve/veya bu belgelerin tamamına ya da bir kısmına hakim tarafından el konulması. Bu karara karşı ilgililer, 4675 sayılı Kanuna göre itiraz edebilirler."

41. 13 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 59(4) maddesi, olağanüstü hâl döneminde kabul edilen, 29 Ekim 2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan ve 1 Şubat 2018 tarihli ve 7070 sayılı Kanunla onaylanan 676 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 6. maddesi ile değiştirilmiştir. Aynı kanun hükmünde kararname ile 5275 sayılı Kanun'un 59/4 maddesinden sonra gelmek üzere çeşitli fıkralar da eklenmiştir. 5275 sayılı Kanun'un 59. maddesinin ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

"...

(4) Görüşme sırasında, hükümlü ile avukatı arasında geçen konuşmalara ilişkin olarak tutulan belge veya belge örnekleri, dosyalar ve kayıtlar incelenemez; hükümlünün avukatı ile yaptığı konuşmalar dinlenemez ve kayda alınamaz.

(5) Toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğüne, terör örgütleri veya diğer suç örgütlerinin yönlendirildiğine, bunlara emir ve talimat verildiğine veya gizli olduğuna dair bilgi, bulgu veya belge elde edilmesi hâlinde Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesinde tanımlanan suçlar ile İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerinde tanımlanan suçlardan ve Terörle Mücadele Kanunu'ndan (3713 sayılı Kanun) hüküm giyenlerin avukatlarıyla yapılan görüşmelerde yapılan yorumlar aracılığıyla açık veya şifreli mesajlar iletiliyorsa (12 Nisan 1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu) uyarınca, Cumhuriyet Başsavcılığının talebi ve infaz hâkiminin kararı üzerine, üç ay süreyle, teknik araçlarla sesli veya görüntülü kayıt yapılabilir, hükümlü ile avukat arasındaki konuşmaları izlemek amacıyla bir görevli görüşmede hazır bulundurulabilir, hükümlü ile avukat arasında teati edilen belge veya belge örnekleri ile dosya ve kayıtlara el konulabilir veya görüşme gün ve saatleri sınırlandırılabilir.

...

(10) Bu bölümün hükümleri, [bu Kanunun] 9(3) maddesi uyarınca yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler ve [bu bölümün] beşinci fıkrasında belirtilen suçlardan hüküm giymiş olup başka bir suçla ilgili olarak şüpheli veya sanık sıfatıyla avukatlarıyla görüşen kişiler hakkında da uygulanır.

(11) Soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme, tutuklular hakkında bu bölüm hükümlerine göre karar verme yetkisine sahiptir."

D. 667 Sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi (6749 sayılı Kanun)

42. Resmi Gazete'de 23 Temmuz 2016 tarihinde yayımlanan ve 18 Ekim 2016 tarihli ve 6749 sayılı Kanunla onaylanan 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin ilgili bölümleri aşağıdaki gibidir:

Bölüm 6

"(1) Olağanüstü halin devamı süresince, 26 Eylül 2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, 12 Nisan 1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından

...

(d) Tutukluların avukatlarıyla görüşmeleri sırasında ülke ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşmesi, terör örgütünün veya diğer suç örgütlerinin yönlendirilmesi, bu örgütlere emir ve talimat verilmesi veya yorumları yoluyla gizli, açık veya şifreli mesajlar iletilmesi ihtimalinin bulunduğu hallerde, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine görüşmelerin sesli veya görüntülü kaydı

yapılabilir; Gözaltındaki kişi ile avukatı arasındaki görüşmeyi izlemek üzere bir görevli hazır bulundurulabilir; gözaltındaki kişi ile avukatı arasında teati edilen belge veya belgelerin kopyalarına ve dosyalara ve aralarındaki görüşmelere ilişkin olarak tuttukları kayıtlara el konulabilir; veya Cumhuriyet savcısının kararıyla görüşmelerin tarih ve saatleri sınırlandırılabilir. Tutukluyla yapılan görüşmenin yukarıda belirtilen amaçlardan herhangi birine yönelik olduğunun anlaşılması halinde, görüşme derhal sonlandırılır ve bu husus gerekçeleriyle birlikte bir tutanakla tespit edilir. Görüşme öncesinde taraflar bu konuda uyarılır. Tutuklu hakkında tutanak düzenlenmesi halinde, infaz hakimi tutuklunun avukatlarıyla görüşmesini yasaklayabilir. Yasaklama kararı, yeni bir avukat tayin edilebilmesi için tutukluya ve ilgili baroya derhal bildirilir. Cumhuriyet savcısı, baro tarafından atanan avukatın değiştirilmesi için talepte bulunabilir. ..."

E. Anayasa Mahkemesi İçtihadı

1. 24 Temmuz 2019 tarihli karar (E.2016/205, K.2019/63)

43. Bu kararda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 122 üyesi tarafından yapılan iptal başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi, *diğer hususların yanı sıra*, tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesine ilişkin 6749 sayılı Kanun'un 6/1 (d) maddesinin anayasal uygunluğunu incelemiştir.

44. Anayasa Mahkemesi, 6749 sayılı Kanun'un 6/1 (d) maddesinin aşağıdaki kısmının Anayasa'nın sırasıyla 19. ve 36. maddelerinde güvence altına alınan tutukluluğa itiraz hakkı ve adil yargılanma hakkı ile uyumlu olup olmadığı konusunda bir inceleme yapmıştır:

"... Cumhuriyet savcısının kararı üzerine, tutuklu ile avukatı arasındaki görüşmeyi izlemek üzere bir görevli hazır bulundurulabilir; tutuklu ile avukatı arasında teati edilen belge veya belge suretleri ile dosyalara ve aralarındaki görüşmelere ilişkin olarak tuttukları kayıtlara el konulabilir; görüşmelerin gün ve saatleri sınırlandırılabilir..."

45. Anayasa Mahkemesi ilk olarak, söz konusu hükmün yukarıda belirtilen haklara, olağan koşullarda Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen güvencelerin ötesinde bir kısıtlama getirdiğine karar vermiştir.

46. Bununla birlikte, bu kuralın olağanüstü hâl bağlamında getirildiğini kaydeden Anayasa Mahkemesi, olağanüstü hâl sırasında temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının askıya alınmasını ve kısıtlanmasını öngören Anayasa'nın 15. maddesi ışığında incelemesini sürdürmüştür. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, söz konusu sınırlamanın amaç ve kapsamının yanı sıra Türkiye'de olağanüstü hâl ilanına yol açan olayların ve olağanüstü hâl ilanından sonra ortaya çıkan koşulların özelliklerinin de dikkate alınması gerektiğini kaydetmiştir.

47. Anayasa Mahkemesi başlangıçta, olağanüstü hâl süresince tutukluların avukatlarıyla görüşmelerine getirilen kısıtlamanın anayasal düzenin ve ulusal güvenliğin korunması için yeterli ve gerekli bir tedbir olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir.

48. Anayasa Mahkemesi, ayrıca, kuralın tutukluların avukatlarıyla görüşmelerine ilişkin keyfî bir kısıtlama getirmediğini değerlendirmiştir. Bu bağlamda, söz konusu kısıtlamanın tüm tutukluları değil, sadece belirli suçlar, yani milli güvenliğe karşı suçlar, anayasal düzene ve anayasal kuralların işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar ve 3713 sayılı Kanun (Terörle Mücadele Kanunu) kapsamına giren suçlar nedeniyle tutuklu bulunanları ilgilendirdiğini vurgulamıştır.

49. Anayasa Mahkemesi ayrıca kuralın, kısıtlamanın ancak amaçlarına uygun olarak belirli koşullar altında uygulanabileceğini belirttiğine işaret etmiştir. Bu

bağlamda, Anayasa Mahkemesi, savcının kısıtlamanın uygulanmasına ancak tutukluların avukatlarıyla görüşmeleri sırasında toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşebileceği, bir terör örgütünün veya diğer suç örgütlerinin yönlendirilebileceği, bu örgütlere emir ve talimat verilebileceği veya görüşmelerde yapılan yorumlarla gizli, açık veya şifreli mesajlar iletilebileceği ihtimalinin bulunması halinde karar verebileceğine hükmetmiştir.

50. Yukarıdaki analiz ışığında ve olağanüstü hâl ilan edilmesine yol açan 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin özel koşullarını dikkate alarak, Anayasa Mahkemesi, ilgili düzenlemelerin hukuki yardım alma hakkını veya tutukluluğa itiraz hakkını durumun gerektirdiği ölçüyü aşacak şekilde kısıtladığının söylenemeyeceği sonucuna varmıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi iptal başvurusunu reddetmiştir.

2. 24 Temmuz 2019 tarihli karar (E. 2018/73, K. 2019/65)

51. Bu kararda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 114 üyesi tarafından yapılan iptal başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi, diğer hususların yanı sıra, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 59. maddesinin 7070 sayılı Kanun'la eklenen (5), (10) ve (11) numaralı fıkralarının Anayasa'ya uygunluğunu incelemiştir (bkz. yukarıdaki 41. paragraf).

52. Anayasa Mahkemesi, hüküm giymiş mahpusların avukatlarıyla görüşmelerini kısıtlayan tedbirlere ilişkin (5) numaralı fıkranın anayasaya uygunluk incelemesini, özel hayatın gizliliğini güvence altına alan Anayasa'nın 20. maddesi ışığında gerçekleştirmiştir. Anayasa Mahkemesi öncelikle söz konusu fıkranın milli güvenliği ve cezaevlerinin güvenliğini korumanın yanı sıra kamu düzeni suçlarının işlenmesini önlemek gibi meşru amaçları olduğunu kaydetmiştir. Akabinde orantılılık değerlendirmesini yapmıştır. Söz konusu hükmün, kısıtlamaların uygulanması için belirli koşullar gerektirdiğini, uygulanması için bir zaman sınırı öngördüğünü ve bu tür kısıtlamaların yalnızca kararına itiraz edilebilen bir yargı organı tarafından uygulanabileceğini kaydeden Anayasa Mahkemesi, hükmün, yetkililerin bu tür bir kısıtlayıcı tedbir uygulama yetkisini keyfi olarak kullanmasını önlemek için yeterli yasal güvenceler içerdiği sonucuna varmıştır. Yukarıda belirtilenler ışığında, Anayasa Mahkemesi iptal başvurusunu tek başına ele alındığında 5. fıkra ile ilişkin olarak reddetmiştir.

53. Anayasa Mahkemesi daha sonra (10) numaralı fıkrayı Anayasa'nın adil yargılanma hakkını düzenleyen 36. maddesi ışığında incelemiştir. Hukuki yardımın ve adil yargılanma hakkının önemini göz önünde bulunduran Anayasa Mahkemesi, avukatlarla yapılan görüşmelerin sesli ve görüntülü olarak kaydedilmesi, görüşmelerde bir memurun bulunması ve şüpheli veya sanıklarla avukatlar arasında teati edilen belge, dosya ve kayıtların kopyalarına el konulması tedbirlerinin orantılı olmadığı ve dolayısıyla Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırı olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuç ışığında Anayasa Mahkemesi,

(5) numaralı alt bölümün aşağıdaki kısmıyla bağlantılı olarak:

"...teknik cihaz kullanılarak görüşmenin sesli veya görüntülü kaydı yapılabilir, hükümlü ile avukat arasındaki konuşmaları izlemek üzere bir görevli görüşmede hazır bulundurulabilir ve hükümlü ile avukat arasında teati edilen belge veya belge suretlerine, dosya ve kayıtlara el konulabilir ..."

(10) numaralı fıkranın aşağıdaki bölümünü iptal etmiştir:

"... ve [bu bölümün] beşinci alt bölümünde atıfta bulunulan suçlardan hüküm giymiş olup başka bir suçla ilgili olarak şüpheli veya sanık sıfatıyla avukatlarıyla görüşen kişiler ..."

3. Bireysel başvurular

54. Hükûmet, Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvurular bağlamında verilen ve olağanüstü hâl sırasında cezaevinde avukatlarla yapılan görüşmelerin kaydedilmesi ve izlenmesine ilişkin iki karara atıfta bulunmuştur. *Yasin Akdeniz* (No. 2016/22178, 26 Şubat 2020) davasında başvuru, tutukluluğunun etkili bir yargısal denetimini isteme hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Öte yandan, *Orhan Patarya* (No. 2018/23568, 20 Mayıs 2021) davasında başvuru, avukatıyla yaptığı görüşmelerin kaydedilmesi ve izlenmesi nedeniyle etkili hukuki yardıma erişiminin engellendiğinden şikâyet ederek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

55. *Yasin Akdeniz* kararında Anayasa Mahkemesi ilk olarak, başvuru, tutukluluğuna itiraz etme hakkı bağlamında avukat yardımı alma hakkına getirilen kısıtlamaların, Anayasa'nın özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin 19. maddesinde öngörülen güvencelere aykırı olduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte, başvuru, olağanüstü hâl ilanına yol açan olaylar bağlamında gözaltına alındığını ve tutukluluğuna yapılan itirazın incelendiği sırada olağanüstü halin halen yürürlükte olduğunu kaydeden Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 15. maddesi uyarınca değerlendirmesine devam etmiştir.

Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, avukatlarla yapılan görüşmelerin kaydedilmesi ve izlenmesine ilişkin tedbirleri öngören 6749 sayılı Kanun'un 6/1 (d) maddesinin Anayasa'ya uygunluğunu incelediği 24 Temmuz 2019 tarihli kararına atıfta bulunmuş ve bu tedbirlerin "durumun gerektirdiği zorunluluklar" olduğu sonucuna varmıştır (bkz. yukarıdaki 43-50. paragraflar). Buna göre, önündeki davada bu sonuçtan ayrılmak için bir neden bulunmadığını kaydeden Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuruyu reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi, kanunla sağlanan güvenceler ve olağanüstü hâl koşulları göz önünde bulundurulduğunda; yasal koşullar yerine getirildiği sürece, avukatlarla görüşmeye ilişkin söz konusu kısıtlamaların orantılı olmadığı sonucuna varılamayacağına karar vermiştir.

56. *Orhan Patarya* davasında Anayasa Mahkemesi, başvuru, avukatıyla yaptığı görüşmelerin teknik cihazlarla kaydedilmesi ve bir memur tarafından izlenmesi nedeniyle avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkının ihlal edildiği yönündeki şikâyetini incelemiştir. *Yasin Akdeniz* kararında olduğu gibi, Anayasa Mahkemesi şikâyeti Anayasa'nın 15. maddesi açısından incelemiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, söz konusu tedbirin sadece darbe girişiminin değil aynı zamanda FETÖ/PDY'nin yarattığı tehdit ve tehlikenin de devam ettiği bir dönemde alındığına dikkat çekmiştir. Anayasa Mahkemesi, kamu makamlarının örgütün yeni bir darbe girişiminde bulunabileceğine ilişkin endişelerinin ilgili dönemde tamamen ortadan kalkmadığını ve örgüt üyelerinin kamu idaresinden çıkarılmasına yönelik işlemlerin devam etmesinin yanı sıra örgütle ilgili yasal, idari ve hukuki tedbirlerin alınmasına yönelik çabaların da sürdüğünü eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, FETÖ/PDY'nin faaliyetlerini gizlilik esasına göre yürüttüğünü ve gizliliği sağlayan iletişim yöntemleri kullandığını dikkate alarak, o dönemde avukatlarla yapılan

görüşmelerin kaydedilmesi ve izlenmesinin makul bir tedbir olduğu sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesi, soruşturma aşamasında gerçekleşen sadece iki görüşmenin kısıtlamalara tabi olması ve başvurunun bu görüşmeler dışında yargılamanın sonraki aşamalarında tam bir gizlilik içinde görüşmeler yapabilmesi gibi davanın özel koşullarını dikkate almıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca kısıtlamaların uygulandığı dönemde başvurucuyu suçlayabilecek herhangi bir delil elde edilemediğini gözlemlemiştir. Son olarak, cezaevlerinde güvenliği sağlamakla görevli personel ve kolluk kuvveti sayısındaki azalmaya vurgu yapan Anayasa Mahkemesi, avukatlarla yapılan görüşmelerin kayıt altına alınması tedbirinin durumun gereklerine uygun olduğu görüşündedir.

Buna göre Anayasa Mahkemesi, başvurunun Anayasa'nın 15. maddesiyle birlikte okunduğunda Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı bağlamında bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

II. ULUSLARARASI BELGELER

A. 667-676 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamelerine ilişkin Avrupa Konseyi Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) tarafından kabul edilen Görüş

57. Venedik Komisyonu, olağanüstü hâl çerçevesinde çıkarılan 667-676 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelere ilişkin olarak 109. Genel Kurulunda (9-10 Aralık 2016) kabul ettiği görüşünü 12 Aralık 2016 tarihinde kamuoyuna açıklamıştır (15 Temmuz 2016 tarihli başarısız darbenin ardından kabul edilen 667-676 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelere ilişkin Görüş ([CDL- AD\(2016\)037](#))).

58. Venedik Komisyonu, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin, soruşturma organlarının, savcılığın ve mahkemelerin bir dizi ağır suçla ilgili davaları inceleme görevlerini basitleştirmeyi amaçlayan bazı kurallar getirdiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Venedik Komisyonu, tutuklular ve avukatları arasındaki sözlü görüşmelerin güvenlik nedeniyle kaydedilebildiğini gözlemlemiştir. Venedik Komisyonu bu tedbir bir avukat tarafından etkili bir şekilde savunulma hakkı açısından değerlendirmiştir. Görüşün ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

"173. Venedik Komisyonu, 'davanın özel koşullarının bireysel olarak değerlendirilmesi' gereğini vurgulamak ister. Gerçekten de, [Sözleşme] kapsamında, avukatın hukuki yardımına erişimi kısıtlama veya avukat-müvekkil ilişkilerinin gizliliğini sınırlayan koşullar koyma kararı, bir güvenlik riskinin varlığını ikna edici bir şekilde gösteren çeşitli gerçek karinelerinin bir araya gelmesine dayanabilir. Dolayısıyla, [Mahkeme'nin] *Khodorkovskiy ve Lebedev* davasında vurguladığı gibi, 'sanığın oluşturduğu güvenlik riskleriyle ilgili meşru kısıtlamalar olabilir. Herhangi bir "güvenlik riskinin" varlığı, kendisine yöneltilen suçlamaların niteliğinden, tutuklunun suç profilinden, yargılama sırasındaki davranışlarından vb. çıkarılabilir. Bu nedenle Mahkeme, terörizm ve organize suç davalarında avukat-müvekkil ilişkilerine getirilen bazı kısıtlamaları müsamaha ile karşılamıştır...".

174. Bununla birlikte, gerçeklere ilişkin karinelerin kullanılması, her bir davanın koşullarının bireysel olarak incelenmesi ihtiyacını ortadan kaldırmaz. Kanun hükmünde kararnamelerde tanımlanan bu tür sınırlamalar genel olarak uygulanmamalı ve rutin bir uygulama haline gelmemeli, ancak nadir ve dar bir şekilde sınırlandırılmış bir istisna olarak kalmalıdır. Bu durum özellikle, burada olduğu gibi, kötü muamele ve işkence iddialarına ilişkin geçerli kaygıların söz

CANAVCI VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE KARARI

konusu olduğu hallerde geçerlidir (bkz. aşağıdaki 3. alt bölüm). Avukatla temasa geçici sınırlamalar getiren kararlar, sadece istisnai durumlarda, güvenlik risklerinin varlığının ikna edici bir şekilde ortaya konduğu münferit davalarda uygulanabilir, davanın gerçeklerine göre gerekçelendirilmeli, savunmaya bildirilmeli ve mahkeme bu tür sınırlamaların geçerliliğini gözden geçirebilmelidir."

B. Diğer uluslararası belgeler

59. Bir hükümlü ile seçtiği temsilcisi arasındaki iletişimin gizliliğine ilişkin uluslararası standartların detaylı bir açıklaması için bkz. *Altay/Türkiye* (no. 2) (No. 11236/09, §§ 32-34, 9 Nisan 2019).

HUKUK

I. BAŞVURULARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

60. Başvuruların benzer konularını göz önünde bulunduran Mahkeme, başvuruları tek bir kararda birlikte incelemeyi uygun bulmuştur.

II. ÖN AÇIKLAMALAR

61. Hükûmet ilk olarak, başvuruçuların şikâyetlerinin, 21 Temmuz 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne iletilen ve aşağıda belirtilen Sözleşme'nin 15. maddesi uyarınca Askıya Alma Bildirimi ışığında incelenmesi gerektiğine işaret etmiştir:

"1. Savaş veya ulusun yaşamını tehdit eden diğer kamusal acil durumlarda, herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı olmamak kaydıyla, bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerine aykırı önlemler alabilir.

2. Bu hüküm uyarınca, yasal savaş eylemlerinden kaynaklanan ölümler hariç olmak üzere, 2. maddeden veya 3., 4. (1. fıkra) ve 7. maddeden hiçbir istisna yapılmayacaktır.

3. Bu istisna hakkında yararlanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, aldığı önlemler ve bunların nedenleri hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni tam olarak bilgilendirecektir. Ayrıca, bu tedbirler sona erdiğinde ve Sözleşme hükümleri yeniden tam olarak uygulanmaya başladığında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni bilgilendirecektir."

62. Hükûmet, 15. madde uyarınca Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinden muafiyet hakkını kullanmış olan Türkiye'nin bu belgenin hükümlerini ihlal etmediğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, askeri darbe girişiminden kaynaklanan riskler nedeniyle ulusun yaşamını tehdit eden kamusal bir acil durum olduğunu ve bu acil duruma tepki olarak ulusal makamlar tarafından alınan önlemlerin durum tarafından kesinlikle gerekli kılındığını belirtmişlerdir.

63. Bu aşamada Mahkeme, daha önce askeri darbe girişiminin Sözleşme anlamında "ulusun yaşamını tehdit eden kamusal bir acil durumun" varlığını ortaya koyduğuna karar verdiğini not etmektedir. Mevcut davalarda alınan tedbirlerin durumun zorunlulukları tarafından kesinlikle gerekli olup olmadığı ve uluslararası hukuk kapsamındaki diğer yükümlülüklerle tutarlı olup olmadığı konusunda Mahkeme, başvuruçunun şikâyetlerini esastan incelemenin gerekli olduğunu düşünmektedir ve

bunu aşağıda yapacaktır (bkz. *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, No. 13237/17, § 93, 20 Mart 2018; *Pişkin/Türkiye*, No. 33399/18, § 59, 15 Aralık 2020).

III. SÖZLEŞME’NİN 8. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

64. Başvurucular, avukatlarının ziyaretlerinin bir memur tarafından izlenmesinin ve bu görüşmelerin teknik cihazlarla kaydedilmesinin, avukatlarıyla gizli iletişim kurma haklarını ihlal ettiğinden ve Sözleşme’nin 8. maddesi uyarınca özel hayatlarına saygı gösterilmesi haklarını ihlal ettiğinden şikâyet etmişlerdir. Sözleşme’nin 13. maddesine dayanarak, bu konuda etkili bir iç hukuk yolunun bulunmadığından da şikâyetçi olmuşlardır.

65. Mahkeme, hâkim kanunları re’sen uygular (*jura novit curia*) ilkesi uyarınca, bir başvuru tarafından Sözleşme ve Protokolleri kapsamında ileri sürülen hukuki gerekçelerle bağlı değildir ve bir şikâyeti, başvuran tarafından dayanılanlardan farklı Sözleşme maddeleri veya hükümleri kapsamında inceleyerek, şikâyete konu olaylara hukuken verilecek nitelendirmeye karar verme yetkisine sahiptir (bkz. *Radomilja ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], No. 37685/10 ve 22768/12, § 126, 20 Mart 2018)

66. Mevcut davada Mahkeme, başvurucuların yukarıda belirtilen şikâyetlerinin özünün, cezaevinde avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesi nedeniyle özel hayatlarına saygı haklarının ihlal edildiği yönünde olduğunu kaydetmektedir. Buna göre, başvurucuların şikâyetlerinin anlatımını ve söz konusu tedbirlerin niteliğini göz önünde bulunduran Mahkeme, şikâyet edilen olayları, yalnızca aşağıdaki gibi olan Sözleşme’nin 8. maddesi açısından incelemenin uygun olacağı kanaatinde dir:

"1. Herkes özel ve aile hayatına ... ve yazışmalarına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışında, bir kamu otoritesinin müdahalesi söz konusu olamaz."

A. Kabul Edilebilirlik

67. Mahkeme, Hükûmetin başvurularla ilgili olarak, başvurucuların iç hukuk yollarını tüketmedikleri ve Sözleşme’nin ihlal edildiği iddiası nedeniyle önemli bir dezavantaja maruz kalmadıkları şeklinde iki kabul edilemezlik itirazı ileri sürdüğünü kaydeder.

1. İç hukuk yollarının tüketilmesi

(a) Tarafların beyanları

68. Hükûmet, başvurucuların Anayasa Mahkemesine yaptıkları bireysel başvurularda, söz konusu tedbirin özel hayatlarına saygı haklarını nasıl ihlal ettiğini gerekçelendirmediklerini ve açıklamadıklarını ileri sürmüştür. Dolayısıyla, Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamındaki şikâyetlerini bu mahkeme önünde geçerli bir şekilde dile getirmemişlerdir. Hükûmete göre, Anayasa Mahkemesine yaptıkları başvurularda, başvurucular esasen, görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesi nedeniyle avukatlarının hukuki yardımından etkili bir şekilde yararlanmalarının engellendiğinden şikâyet etmişlerdir. Bu bağlamda Hükûmet, Anayasa

Mahkemesinin, adil yargılanma hakkı açısından inceleme yaparken, başvuruçuların bireysel başvurularını iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulunduğunu ileri sürmüştür. Hükûmet, yukarıda belirtilenler ışığında, başvuruçuların Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki şikâyetlerini Anayasa Mahkemesi önünde dile getirmediğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte, başvuruçuların şikâyetlerinin adil yargılanma hakkı açısından incelenmesinin zorunlu olduğunu ve Anayasa Mahkemesine ve daha sonra Mahkemeye bireysel başvuruda bulundukları sırada haklarındaki ceza yargılamasının halen devam ediyor olması nedeniyle kabul edilemez bulunması gerektiğini savunmuşlardır.

69. Birinci başvuruçucu, Hükûmetin görüşüne itiraz etmiştir. Anayasa Mahkemesine yaptığı bireysel başvuruda, özel hayatına saygı gösterilmesi hakkına ilişkin şikâyetlerini açıkça dile getirdiğini; ancak Anayasa Mahkemesinin yanlışlıkla ve Mahkemenin içtihadıyla çelişen bir şekilde, şikâyetlerini adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirdiğini ileri sürmüştür.

İkinci başvuruçucu da Hükûmetin savunmasına karşı çıkmıştır. Mevcut hukuk yollarının tüketilmesi için gerekli adımları izlediğini, itiraz edilen tedbire karşı ilk olarak infaz hâkimi ve ağır ceza mahkemesi önünde itirazda bulunduğunu ve nihayetinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunduğunu ileri sürmüştür.

Üçüncü başvuruçucu, bir avukatla gizli iletişim kurma hakkının, Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında "özel hayat" kavramına girdiğinin Mahkemenin içtihadında tespit edildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesine yaptığı şikâyetinde bu kavrama dayanmış olmasına rağmen; bu mahkemenin, incelemesini sadece adil yargılanma hakkı bakımından yaptığını belirtmiştir.

(b) Mahkemenin değerlendirmesi

70. Mahkeme, yerleşik içtihadına göre, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının amacının, bir Sözleşmeci Devlete, kendisine karşı iddia edilen Sözleşme ihlalini ele alma ve böylece önleme veya düzeltme fırsatı vermek olduğunu yineler. Mahkemenin içtihadına göre, şikâyetin "en azından özü itibarıyla" dile getirilmiş olması kaydıyla, Sözleşme'nin ulusal yargılamalarda açıkça dile getirilmesinin her zaman gerekli olmadığı doğrudur. Bu, ulusal mahkemelere iddia edilen ihlali telafi etme fırsatı vermek için, başvuruçunun iç hukuk temelinde aynı veya benzer etkiye sahip yasal argümanlar ileri sürmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak, Mahkemenin içtihadının da ortaya koyduğu üzere, bir Sözleşmeci Devlete iddia edilen ihlali önleme veya telafi etme fırsatını gerçekten tanımak için, Mahkemeye sunulan şikâyetin gerçekten de daha önce ulusal makamlar nezdinde dile getirilip getirilmediğini belirlemek amacıyla, sadece olayların değil, başvuruçunun hukuki argümanlarının da dikkate alınması gerekmektedir (bkz. *Radomilja ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 117). Gerçekten de bir başvuruçunun, olası bir Sözleşme argümanını göz ardı ederek, itiraz edilen bir tedbire itiraz etmek için ulusal makamlar önünde başka bir gerekçeye dayanması, ancak daha sonra Sözleşme argümanına dayanarak Mahkemeye başvurması, Sözleşme mekanizmasının ikincil niteliğine aykırı olacaktır (bkz. *Vučković ve Diğerleri/Sırbistan* (ön itiraz) [BD], No. 17153/11 ve 29 diğeri, § 75, 25 Mart 2014).

71. Bazı davalarda Mahkeme, başvuruçunun anayasal itirazının kabul edilemez bulunmasına rağmen; Sözleşme'nin 35/1 maddesinin amaçları doğrultusunda iç hukuk yollarının tüketildiğine karar vermiştir: Mahkeme, şikâyetin esasının Anayasa

Mahkemesi önünde yeterince dile getirildiğini değerlendirmiştir (bkz. diğer kararlar arasında, *Gäfgen/Almanya* [BD], No. 22978/05, § 144, AİHM 2010; bkz. ayrıca *Uhl/Almanya* (k.k.), No. 64387/01, 6 Mayıs 2004; *Storck/Almanya* (k.k.), No. 61603/00, 26 Ekim 2004; ve *Schwarzenberger/Almanya*, No. 75737/01, § 31, 10 Ağustos 2006). Ancak diğer davalarda, örneğin başvuruçunun usul hatası yapmış olması nedeniyle başvurunun kabul edilemez bulunduğu durumlarda, iç hukuk yollarının tüketilmediğine karar vermiştir (bkz. *Jalloh/Almanya* (k.k.), No. 54810/00, 26 Ekim 2004).

72. Mevcut davaya dönen Mahkeme, başvuruçuların Anayasa Mahkemesine yaptıkları bireysel başvurularda, avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin cezaevi görevlileri tarafından izlenmesinden ve bu görüşmelerin teknik cihazlarla kaydedilmesinden şikâyetçi olduklarını gözlemlemektedir. Bu şikâyetle ilgili olarak, diğer şikâyetleriyle birlikte, birinci ve ikinci başvuruçular, doğrudan Sözleşme'nin 8. maddesine dayanarak, başvuru formlarında avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesinin özel hayatlarına saygı haklarını ihlal ettiğini açıkça belirtmişlerdir (bkz. yukarıdaki 15. ve 25. paragraflar). Benzer şekilde üçüncü başvuruçucu, söz konusu tedbirin, avukatıyla gizli görüşme hakkını ihlal ettiğinden şikâyetçi olmuştur. Haberleşme özgürlüğüne ilişkin Türk Anayasası'nın 22. maddesine dayanmıştır (bkz. yukarıdaki 34. paragraf). Bu koşullar altında, Mahkeme, içtihadının gereklerine uygun olarak, başvuruçuların, şikâyetlerine neden olan olgusal arka planı ve Sözleşme'nin 8. maddesi uyarınca özel hayatlarına saygı haklarının ihlal edildiği iddialarına ilişkin hukuki argümanlarını yeterince açıkladıkları kanaatindedir.

73. Bu koşullar ışığında Mahkeme, başvuruçuların özel hayatlarına saygı haklarının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetlerini Anayasa Mahkemesi önünde dile getirdiklerini ve böylece bu mahkemeye bu meseleleri inceleme ve Sözleşme'nin 35. maddesinin amaçları doğrultusunda iddia edilen ihlalleri önleme veya telafi etme olanağı sağladıklarını düşünmektedir (bkz. *Marić/Hırvatistan*, No. 50132/12, § 53, 12 Haziran 2014).

74. Buna göre, Hükûmetin iç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin savunması reddedilmelidir.

2. Önemli bir zararın olmaması

(a) Tarafların beyanları

75. Hükûmet, başvuruçuların cezaevinde avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesiyle ilgili olarak önemli bir zarara maruz kalmadıkları için başvuruların kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Hükûmet, başvuruçuların, gözaltında tutuldukları süre boyunca, aileleriyle temaslarını sürdürebildiklerini ve cezaevi dışından çeşitli yollarla haber ve bilgi alabildiklerini belirtmiştir. Ayrıca Hükûmet, başvuruçuların avukatlarıyla bir dizi görüşme yapabildiklerini ve avukatlarının hukuki yardımı sayesinde haklarındaki ceza davasına aktif olarak katılabildiklerini belirtmiştir. Başvuruçuların, ilgili cezaevi idarelerine karşı şikâyetlerini ulusal mahkemelere sunabildiklerini kaydetmişlerdir. Son olarak, başvuruçuların, söz konusu tedbirin, özellikle kişisel durumları olmak üzere, haberleşme özgürlükleri üzerinde ne gibi bir etkisi olduğunu açıklamadıklarını ileri sürmüşlerdir.

76. Birinci başvuru, Hükûmetin görüşüne iki gerekçeyle itiraz etmiştir. İlk olarak, mevcut tüm iç hukuk yollarını kullanmış olmasına rağmen, yerel mahkemelerin argümanlarını gerektiği gibi incelemeyi ve yeterli gerekçe sunmadığını ileri sürmüştür. İkinci olarak, dış dünya ile tek iletişim kaynağı olan avukatı ile gizli temasın kendisi için önemli olduğunu belirtmiştir. Darbe girişiminin hemen ardından Türkiye'deki atmosfer ve söz konusu hakkın doğası göz önünde bulundurulduğunda, bir avukatla gizli görüşmenin kendisi için hayati önem taşıdığını ve bu görüşmeden mahrum bırakılarak önemli bir dezavantaja maruz bırakıldığını ileri sürmüştür.

İkinci başvuru, Hükûmetin savunmasına itiraz etmiştir. Onun görüşüne göre, avukatla yapılan görüşmelerin mahremiyeti ve gizliliğinin tutuklular için önemi göz önüne alındığında; bu ayrıcalığa getirilen kısıtlama, ciddi bir müdahale ile eşdeğerdir.

Üçüncü başvuru bu nokta hakkında özel bir yorumda bulunmamıştır. Ancak, söz konusu tedbirin Sözleşme'nin 8. maddesi uyarınca özel hayatına saygı gösterilmesi hakkının ihlalini teşkil ettiğini yinelemiştir.

(b) Mahkeme'nin değerlendirmesi

77. Mahkeme, 15 No.lu Protokol'ün 1 Ağustos 2021 tarihinde yürürlüğe girmesinin ardından, Sözleşme'nin 35/3 (b) maddesinde yer alan kuralın iki kriterden oluştuğunu değerlendirdiğini belirtmektedir: ilk olarak, başvurunun "önemli bir zarara" maruz kalıp kalmadığı ve ikinci olarak, insan haklarına saygının Mahkemeyi davayı incelemeye zorlayıp zorlamadığı (bkz. *Bartolo/Malta* (k.k.), No. 40761/19, § 22, 7 Eylül 2021).

78. İlk soru olan başvurunun "önemli bir zarara" maruz kalıp kalmadığı, ana unsuru temsil etmektedir. Hâkim önemsiz konularla uğraşmaz (*de minimis non curat praetor*) genel ilkesinden esinlenen kuralın bu ilk kriteri, bir hakkın ihlalinin, salt hukuki açıdan ne kadar gerçek olursa olsun, uluslararası bir mahkeme tarafından değerlendirilmesini gerektirecek asgari bir ciddiyet düzeyine ulaşması gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Bu asgari düzeyin değerlendirilmesi, eşyanın tabiatı gereği, görecelidir ve davanın tüm koşullarına bağlıdır. Bir ihlalin ağırlığı, hem başvurunun öznel algıları hem de belirli bir davada nesnel olarak neyin tehlikede olduğu dikkate alınarak değerlendirilmelidir (bkz. diğer kararlar arasında, *Biržietis/Litvanya*, No. 49304/09, § 36, 14 Haziran 2016). Başka bir deyişle, herhangi bir "önemli zararın" bulunmaması, ihtilaflı konunun mali etkisi veya davanın başvuru için önemi gibi kriterlere dayandırılabilir. Ancak, başvurunun kişisel algısı, önemli bir zarara maruz kaldığı sonucuna varmak için tek başına yeterli olamaz. Kişisel algının nesnel gerekçelerle gerekçelendirilmesi gerekmektedir (bkz. *C.P./Birleşik Krallık* (k.k.), No. 300/11, § 42, 6 Eylül 2016, diğer atıflarla birlikte).

79. Mevcut davanın olgularına dönen Mahkeme, başlangıçta başvuru sahiplerinin, adil yargılanma haklarıyla değil, avukatlarıyla gizli iletişim kurma haklarıyla ilgili olduğunu kaydeder. Hâl böyleyken Mahkeme, başvuru sahiplerinin aleyhlerindeki ceza yargılaması sırasında avukatlarının hukuki yardımından etkin bir şekilde yararlanabilmelerine ilişkin Hükûmet görüşlerinin, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki şikâyetleriyle doğrudan ilgili olmadığı kanaatindedir. Mahkeme, itiraz edilen tedbirin, başvuru sahiplerinin her birinin tutukluluklarının en başından itibaren uzun bir süre boyunca uygulandığını ve başvuru sahipleri ile avukatları arasındaki çok sayıda görüşmeyi kapsadığını not etmektedir. Avukat müvekkil ilişkisinin gizliliği, yalnızca istisnai durumlarda istisna edilebilecek temel bir kural olduğundan (bkz. aşağıdaki 96.

paragraf); Mahkeme bu koşullar altında, başvuruçuların görüşmelerinin kısıtlamalara tabi tutulduğu uzun sürelerin "önemsiz" bir zarar teşkil edebileceğini kabul etmemektedir. Bu nedenle, Hükûmetin önemli bir zarar bulunmadığı iddiasına ilişkin itirazı reddedilmelidir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Subaşı ve Diğerleri/Türkiye*, No. 3468/20 ve 18 diğeri, § 63, 6 Aralık 2022).

80. Mahkeme, bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve Sözleşme'nin 35. maddesinde belirtilen diğer gerekçelerden dolayı da kabul edilemez olmadığını kaydeder. Bu nedenle kabul edilebilir bulunmalıdır.

B. Esas

1. Tarafların beyanları

(a) Başvuruçular

81. Başvuruçular, evrensel olarak kabul edilen avukat müvekkil gizliliği ilkesine dayanmışlar ve özellikle Türk hukukuna göre bir avukat ile gözaltındaki müvekkili arasındaki iletişimin herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulamayacağı ilkesinden bahsetmişlerdir.

82. Birinci başvuruçular, avukatıyla görüşmelerinin kısıtlanmasına ilişkin olarak hukuka ve usule uygun hiçbir karar alınmadığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesi uyarınca söz konusu tedbirin uygulanması için gerekli ön koşullar mevcut değildir. Sadece yukarıda belirtilen hükme atıfta bulunmanın yeterli olmadığını ve ulusal makamların, avukatıyla yaptığı görüşmelerin kamu güvenliğini veya cezaevinin güvenliğini tehlikeye attığını kanıtlayan herhangi bir haklı ve inandırıcı delil göstermediğini kaydetmiştir. Başvuruçular, kısıtlamanın bir yıl gibi uzun bir süre için uygulandığını vurgulamıştır. Başvuruçular, bu nedenle, durumun zorunluluklarının tedbir uygulanmasını kesinlikle gerektirmediğini ve tedbirin orantısız olduğunu ileri sürmüştür.

83. İkinci başvuruçular, Türk Anayasası uyarınca adil yargılanma hakkına ilişkin tedbirlerin kanun hükmünde kararname ile değil kanunla alınması gerektiğinden, söz konusu tedbirin iç hukukta yasal bir dayanağı olmadığını ileri sürmüştür. Cezaevinde avukatlarla yapılan görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesi emrini verirken; ilgili savcının, kişisel durumuyla ilgili herhangi bir somut gerekçeden bahsetmediğini ve kararın, belirli suçlardan tutuklu bulunan herkesi kapsayan genel bir yasak şeklinde olduğunu kaydetmiştir. Yukarıda belirtilenler ışığında, başvuruçular, tedbirin yasal dayanağını oluşturan hükmün öngörülebilir veya yeterli açıklığa sahip olarak kabul edilemeyeceğini ileri sürmüştür. Son olarak, kanun bunu gerektirmesine rağmen, avukatıyla yaptığı görüşmelerden önce izleme ve kayıt konusunda uyarılmadığını ileri sürmüştür.

84. Üçüncü başvuruçular, 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 6/1 (d) maddesi uyarınca avukatıyla görüşmelerinin kısıtlanmasına ilişkin olarak Cumhuriyet savcısı tarafından herhangi bir karar alınmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca, Mahkemenin içtihadına göre, avukat müvekkil ilişkisinin gizliliğinin özel hayatın bir yönünü oluşturduğunu ve Mahkemenin bu gizliliğe getirilen kısıtlamalar nedeniyle özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğini tespit ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, başvuruçular Mahkemeden kendi davasında da aynı ilkeleri uygulamasını talep etmiştir.

(b) Hükûmet

85. Hükûmet, avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin gizliliğinin kısıtlanması nedeniyle başvuruçuların Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki haklarına yapılan müdahalenin, bu maddenin ikinci fıkrası uyarınca haklı olduğunu ileri sürmüştür.

86. Hükûmet, başvuruçular bu konuda herhangi bir itirazda bulunmadıkları için, müdahalenin yasallığını incelemenin gerekli olmadığını savunmuştur. Hükûmet bununla birlikte, müdahalenin kanunla, yani 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 6/1 (d) maddesiyle öngörüldüğünü ve söz konusu mevzuatın öngörülebilir ve erişilebilir olduğunu ileri sürmüştür.

87. Ayrıca Hükûmet, Anayasa Mahkemesinin üç kararına atıfta bulunmuştur: bunlardan biri, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) bendinin Anayasa'ya uygunluğuna ve diğer ikisi de bireysel başvurulara ilişkindir (bkz. yukarıdaki 43-50 ve 54-56. paragraflar). Hükûmet, tüm bu kararlarda Anayasa Mahkemesi'nin itiraz konusu tedbir hukuki yardım alma hakkı ve tutukluluğa itiraz hakkı ışığında incelediğini ve kısıtlayanın, olağanüstü hâl sırasında temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının askıya alınmasını ve kısıtlanmasını öngören Anayasa'nın 15. maddesi anlamında durumun gerektirdiği ölçüyü aşmadığı sonucuna vardığını kaydetmiştir. Bu bağlamda Hükûmet, Mahkemenin başvuruçuların şikâyetini de aynı şekilde incelemesini ve tedbirin durumun gerektirdiği ölçüyü aşmadığı sonucuna varmasını önermiştir.

88. Hükûmet, başvuruçuların, haklarında yürütülen cezai takibatın en başından beri adli yardımdan etkin bir şekilde yararlanabildiklerini ve söz konusu tedbir nedeniyle herhangi bir zarara maruz kalmadıklarını eklemiştir. Bu bağlamda Hükûmet, tedbirin uygulandığı dönemde başvuruçulardan herhangi bir delil ya da suçlayıcı ifade elde edilmediğini kaydetmiştir. Başvuruçular, tutukluluktan salıverilme taleplerini ve kendilerine yöneltilen suçlamalara karşı argümanlarını sunabilmişlerdir. Hükûmet, başvuruçuların ceza yargılamasına aktif olarak katılabildiklerini ve tedbirin avukatlarıyla görüşmelerine yönelik genel bir yasak teşkil etmediğini, ancak istedikleri zaman avukatlarıyla bir dizi görüşme yapabildiklerini savunmuştur.

89. Ayrıca Hükûmet, hükmün, kötüye kullanımı önlemek için gerekli tüm güvenceleri içerdiğini savunmuştur. İlk olarak, bu tedbirin uygulanması belirli koşullara tabiydi ve sadece toplantının kamu veya cezaevi güvenliğini tehlikeye atabileceğinin anlaşıldığı durumlarda mümkündü. İkinci olarak, hüküm tutukluların ve avukatlarının görüşmeden önce izleme ve kayıt konusunda uyarılmasını gerektiriyordu. Üçüncü olarak, tutuklular, avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesine ilişkin tedbirlerin gözden geçirilmesi için infaz hakimine başvurma hakkına sahipti. Yukarıda belirtilenler ışığında Hükûmet, söz konusu hükmün yeterli yasal güvenceleri ve denetleme mekanizmalarını sağladığını ileri sürmüştür.

90. Son olarak Hükûmet, Sözleşme kurumlarının, müvekkil avukat irtibatının gözlemlenmesine ilişkin benzer şikâyetleri *Kempers/Avusturya* (No. 21842/03, 27 Şubat 1997 tarihli Komisyon kararı, rapor edilmemiş) ve *Erdem/Almanya* (No. 38321/97, AİHM 2001VII (özetler)) davalarında incelediğini ve söz konusu tedbirlerin, terörizm veya organize suç soruşturmaları bağlamında alındığını göz önünde bulundurarak herhangi bir ihlal tespit etmediğini belirtmiştir.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

(a) Bir müdahalenin varlığı

91. Mahkeme, bir kişinin hukuki yardım bağlamında bir avukatla iletişim kurmasının özel hayat kapsamına girdiğini, zira bu tür bir etkileşimin amacının bireyin kendi hayatı hakkında bilinçli kararlar almasını sağlamak olduğunu yineler. Çoğu zaman, avukata iletilen bilgiler mahrem ve kişisel konuları veya hassas meseleleri kapsamaktadır. Bu nedenle, ister hukuk veya ceza davası için yardım bağlamında isterse genel hukuki tavsiye alma bağlamında olsun, bir avukata danışan bireyler, iletişimlerinin özel ve gizli olmasını makul bir şekilde bekleyebilirler (bkz. *Altay/Türkiye* (no. 2), No. 11236/09, § 49, 9 Nisan 2019).

92. Mahkeme, ikinci başvurunun avukatlarıyla yaptığı toplam on sekiz görüşmenin tamamının izlendiğini ve kaydedildiğini, birinci başvurunun dokuz görüşmesinin ise söz konusu kısıtlamaya tabi tutulduğunu gözlemlemektedir. Son olarak, üçüncü başvurunun avukatıyla yaptığı dört görüşmenin tamamı teknik cihazlarla izlenmiş ve kaydedilmiştir (bkz. yukarıdaki 17, 27 ve 36. paragraflar). Yukarıda belirtilenler ışığında, Mahkeme, taraflarca da itiraz edilmediği üzere, bir memur tarafından izlenmesi ve görüşmelerinin teknik cihazlarla kaydedilmesi nedeniyle, başvuru sahiplerinin avukatlarıyla sözlü iletişimlerinin gizliliği bağlamında özel hayatlarına saygı gösterilmesi hakkına Sözleşme'nin 8/2 maddesi anlamında "bir kamu makamınca müdahalenin" olduğunu tespit etmektedir.

(b) Müdahalenin gerekçelendirilmesi

93. Böyle bir müdahale, "yasayla öngörülmediği", bu maddenin ikinci fıkrası kapsamında bir veya daha fazla meşru amaç gütmeye ve bu amaçlara ulaşmak için "demokratik bir toplumda gerekli" olmadığı sürece 8. maddeyi ihlal eder.

94. Mahkeme, Sözleşme ile güvence altına alınan bir hakkın ihlalinin iç hukukta bir dayanağı olması gerektiğini yineler. 8/2 maddede yer alan "yasayla öngörülme" ifadesi, itiraz edilen tedbirin yalnızca iç hukukta yasal bir dayanağı olmasını gerektirmekle kalmayıp, ilgili kişi için erişilebilir olmasını, dahası, kendisi için sonuçlarını öngörebilmesini ve hukukun üstünlüğü ile uyumlu olmasını gerektirerek aynı zamanda söz konusu hukukun niteliğine de atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu ifade, diğer hususların yanı sıra ulusal hukukun, bireylere, yetkililerin Sözleşme kapsamındaki haklarını etkileyen tedbirlere hangi durumlarda ve hangi koşullarda başvurabilecekleri konusunda uygun belirti sunacak şekilde yeterince öngörülebilir olması gerektiği anlamına gelmektedir (bkz. *Fernández Martínez/İspanya* [BD], No. 56030/07, § 117, AİHM 2014 (alıntılar)). Öngörülebilirlik koşulunu yerine getirmek için, kanun, ilgili kişilerin - gerekirse uygun tavsiyeyle - davranışlarını düzenleyebilmeleri için bir tedbirin uygulanabileceği koşulları yeterli kesinlikle ortaya koymalıdır (bkz. *Altay*, yukarıda anılan, § 54; *Klaus Müller/Almanya*, No. 24173/18, § 50, 19 Kasım 2020). Özellikle, kanun, bu tür bir takdir yetkisinin kapsamını ve kullanım şeklini, bireye keyfi müdahalelere karşı yeterli koruma sağlamaya yeterli açıklıkta belirtmelidir (bkz. *Amann/İsviçre* [BD], No. 27798/95, § 56, AİHM 2000-II).

95. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 8. maddesi bağlamında, bir avukata danışmak isteyen herhangi bir kişinin, bunu tam ve sınırsız müzakereyi destekleyen koşullar altında yapmakta özgür olmasının kamunun menfaatine uygun olduğuna karar

vermiştir. Bu nedenle, avukat müvekkil ilişkisi kural olarak ayrıcalıklıdır (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Campbell/Birleşik Krallık*, 25 Mart 1992, § 46, Seri A no. 233).

96. Mahkeme, terörizm ve organize suç davalarında avukat müvekkil iletişimine getirilen bazı kısıtlamalara müsamaha etmektedir (bkz. özellikle, *Erdem*, yukarıda anılan, § 65; *Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, No. 11082/06 ve 13772/05, § 627, 25 Temmuz 2013). Bununla birlikte, mahkûmlar ve avukatları arasındaki yazışmalara tanınan ayrıcalık, bireyin temel bir hakkını teşkil etmekte ve savunma haklarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesi bağlamında, avukat müvekkil gizliliğine saygı gösterilmesine ilişkin temel kuralın yalnızca istisnai durumlarda ve kötüye kullanıma karşı yeterli ve uygun güvencelerin mevcut olması koşuluyla askıya alınabileceğine karar vermiştir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Erdem*, yukarıda anılan, § 65).

97. Mevcut davada Hükûmet, başvuruçuların avukatlarıyla yaptıkları görüşmelerin gizliliğine yapılan müdahalenin yasal dayanağının 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 6/1 (d) maddesi olduğunu belirtmiştir.

98. Mahkeme, söz konusu tarihte yürürlükte olan 5275 sayılı Kanun'un 59/4 maddesinin, bir avukatın savunmaya ilişkin belge ve dosyaları ile müvekkiliyle yaptığı görüşmelerin kayıtlarının incelemeye tabi tutulmamasını öngördüğünü kaydeder (bkz. yukarıdaki 40. paragraf). Bu hüküm, tutuklu yargılanan kişiler ile avukatları arasındaki görüşmelerin bir memur tarafından izlenmesini veya teknik araçlarla kaydedilmesini içeren herhangi bir kısıtlama öngörmemiştir. 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin 23 Temmuz 2016 tarihinde yürürlüğe girmesinin ardından, Cumhuriyet savcılarının tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin gizliliğine ilişkin bu tür kısıtlamalar getirme yetkisi verilmiştir (bkz. yukarıdaki 42. paragraf). Mahkeme ayrıca, yaklaşık üç ay sonra, 29 Ekim 2016 tarihinde yürürlüğe giren 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 5275 sayılı Kanun'un 59/4 maddesini değiştirdiğini ve bu maddeye, diğer hususların yanı sıra, tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesiyle ilgili yeni fıkralar eklediğini gözlemlemektedir (bkz. yukarıdaki 41. paragraf). Ayrıca, 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilen 5275 sayılı Kanun'un 59. maddesi, tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesini içeren tedbirlerin uygulanmasını daha uygun güvencelere tabi kılmıştır. 59. maddenin yeni versiyonuna göre, bu tür tedbirler ancak üç ay süreyle ve yalnızca soruşturma aşamasında sulh ceza hakiminin veya kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının talebi üzerine (yargılama) mahkemesinin kararını takiben uygulanabilecektir. Yukarıda belirtilenler ışığında Mahkeme, 5275 sayılı Kanun'un 59. maddesinin olağanüstü hâl sırasında kanun hükmünde kararname ile değiştirilen yeni halinin yürürlüğe girmesinden itibaren, ki bu tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesi ve kaydedilmesini düzenleyen en son hükümdür, söz konusu tedbirlerle ilgili olarak uygulanacak iç hukuk açısından bir belirsizlik ortaya çıktığı kanaatindedir. Her ne kadar bu tedbirlerin uygulanması 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmesinden sonraki döneme ait olsa da avukatlarla yapılan görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesine ilişkin yeni yasal çerçevenin başvuruçulara uygulanmadığı görülmektedir. Bu konu yerel mahkemelerin kararlarında tartışılmadığı gibi Hükûmet de bu konuda bir açıklama sunmamıştır. Ancak, yerel makamlar ve mahkemeler kararlarını 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmesinden önceki yasal çerçeveye dayandırdıklarından ve başvuruçular

Hükûmetin söz konusu tedbirin yasal dayanağı olarak bu yasal çerçeveye atıfta bulunmasına itiraz etmediklerinden; Mahkeme, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesi bakımından Sözleşme'nin 8. maddesinin amaçları doğrultusunda hukuka uygunluk testini gerçekleştirecektir.

99. Mahkeme, 23 Temmuz 2016 tarihinde yürürlüğe giren 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin, belirli suçlara ilişkin soruşturmalar ve cezai kovuşturmalarla ilgili 6. maddede yer alan tedbirler de dâhil olmak üzere, olağanüstü hâl süresince darbe girişimi ve terör tehdidiyle mücadele için Türk makamları tarafından zaruri görülen tedbirleri ortaya koyduğunu kaydeder. Bu hüküm uyarınca, olağanüstü hâl süresince Cumhuriyet savcısı, tutukluların avukatlarıyla görüşmeleri sırasında bir cezaevi görevlisinin hazır bulunmasını veya bu görüşmelerin ses ve görüntü kaydının yapılmasını, ancak görüşmelerin ulusun ve kurumun güvenliğini tehlikeye düşürme, terör örgütlerini veya diğer suç örgütlerini yönlendirme, bu örgütlere emir ve talimat verme veya görüşmeler sırasında yapılan konuşmalar yoluyla gizli, açık veya şifreli mesajlar iletme olasılığı varsa isteyebilir.

100. Mahkeme, üçüncü başvurucunun (Başvuru No. 9077/20), 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesi uyarınca avukatıyla yaptığı görüşmelerin izlenmesi veya kaydedilmesi yönünde Cumhuriyet savcısı tarafından herhangi bir karar alınmadığını ileri sürdüğünü kaydeder. Bu bağlamda, maruz kaldığı tedbirin gerekçelerine ilişkin sorusuna cevaben Düzce Cezaevi idaresi, yasal dayanak olarak 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesine atıfta bulunmakla yetinmiş, ancak kısıtlama emrini veren herhangi bir savcılık kararından bahsetmemiştir (bkz. yukarıdaki 31. paragraf). Hükûmetin görüşlerinde, üçüncü başvurucunun avukatıyla görüşmesine ilişkin olarak uygulanan tedbirlerle ilgili olarak da herhangi bir savcılık kararına atıfta bulunulmamıştır. Dolayısıyla, Mahkeme, üçüncü başvurucunun avukatıyla görüşmesine getirilen kısıtlamaların, Cumhuriyet Savcısı tarafından 6/1 (d) maddesine uygun olarak, yani iç hukuka uygun olarak alınan bir karara dayanmadığını belirtmekten başka bir şey yapamaz. Bu nedenle Mahkeme, müdahalenin üçüncü başvurucu bakımından Sözleşme'nin 8 § 2 maddesi anlamında "hukuka uygun" olmadığını tespit etmiştir.

101. Birinci ve ikinci başvurucularla ilgili olarak (sırasıyla 24074/19 ve 44839/19 No.lu başvurular) Mahkeme, avukatlarıyla görüşmelerinin gizliliğine ilişkin kısıtlamaların, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesine dayanılarak ilgili Cumhuriyet başsavcılıklarının kararlarıyla getirildiğini gözlemlemektedir. Kısıtlayıcı tedbirler, bu hüküm uyarınca bir Cumhuriyet Savcısı tarafından emredildikten sonra; cezaevi idaresi, tutukluların avukatlarıyla görüşmelerini izleme ve kaydetme yetkisine sahipti ve hatta bunu yapmak zorundaydı. Ancak mevzuat, izleme sırasında elde edilen bilgilerin nasıl kullanılacağını, saklanacağını veya imha edileceğini belirtmiyordu. Ayrıca, başvurucuların bu tedbirin uygulanmasının kötü niyetli veya keyfi olduğunu iddia etmeleri halinde hangi makamın sorumlu tutulabileceği de belirtilmemiştir. Gerçekten de yetkililere bırakılan takdir yetkisinin kapsamı ve kullanılmasına ilişkin usuller tanımlanmamış ve kötüye kullanım ve keyfiliğe karşı yeterli güvenceler getirilmemiştir.

102. Mevcut davada, Cumhuriyet savcıları kararlarında, FETÖ/PDY'nin yapısı, iletişim yöntemleri ve bu örgütün bazı üyelerinin hala yakalanmamış olması göz önüne alındığında; avukatlarla yapılan görüşmelerin, örgüt üyeleri arasında gizli, açık veya şifreli mesajların ve örgütten tutuklu üyelerine emirlerin iletilmesi için kullanılma

olasılığı nedeniyle ulusun ve cezaevlerinin güvenliğini tehlikeye atabileceğini belirtmişlerdir. Bu gerekçelerle, Cumhuriyet savcılar, yetki alanlarındaki cezaevlerinde FETÖ/PDY üyeliğinden tutuklu bulunanların tüm toplantılarının bir memur tarafından izlenmesini ve teknik cihazlarla kaydedilmesini emretmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet savcılar, tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin gizliliğini kısıtlama kararlarında, başvuruçuların bireysel durumlarının özel koşullarına dayanan güvenlik risklerinin varlığını göstermemiştir; değerlendirmeleri, daha ziyade görüşmelerin ulusun ve cezaevinin güvenliği için bir risk oluşturabileceği olasılığına ilişkin genel noktalarla ilgiliydi. Bu bağlamda Cumhuriyet savcılar, FETÖ/PDY üyeliği de dâhil olmak üzere, belirli suçlardan tutuklu bulunan herkese söz konusu tedbiri uygulamıştır. İtiraz edilen tedbirlerin uygulanmasına ilişkin kararlarda bireyselleştirilmiş gerekçelerin bulunmaması, tedbirlerin gerekliliğinin incelenmesi sırasında başvuruçuların karşı argümanlarını mahkeme önünde ileri sürmelerini doğal olarak zorlaştırmış ve tedbirlerin uygulanmasında keyfilik riskine yol açmıştır.

103. Ayrıca, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesi, avukatlarla yapılan görüşmelerin izlenmesi ve kaydedilmesini içeren tedbirlerin süresini ve bu tedbirlerin sona erdirilmesi için yerine getirilmesi gereken koşulları belirtmemiştir. Bu hüküm uyarınca tedbirler, gerekliliğinin gözden geçirilebileceği belirli aralıklar olmaksızın olağanüstü hâl süresince uygulanabilirdi. Ayrıca, söz konusu tarihte yürürlükte olan Türk Anayasası'nın 121. maddesi, olağanüstü hâl için azami bir süre belirlemiyordu ve bu madde uyarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi, gerekliliği yeniden değerlendirildikten sonra olağanüstü hâli uzatma yetkisine sahipti ve bu işlem en az dört ayda bir yapılacaktı. Başka bir deyişle, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) bendi, iç hukukta azami süre sınırı belirlenmemiş olan olağanüstü hâl süresince söz konusu tedbirlerin uygulanmasına izin veriyordu. Yukarıda belirtilenler ışığında Mahkeme, söz konusu hükmün ihtilaflı tedbirlerin süresine ilişkin herhangi bir güvence öngörmediğini ve ilgililerin bu tedbirlerin ne zaman sona ereceğini bilmelerini veya öngörmelerini engellediğini tespit etmiştir. Söz konusu tedbirlerin bu açık uçlu uygulaması, hukuki kesinlik ilkesini zedelemiştir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Oleksandr Volkov/Ukrayna*, No. 21722/11, § 139, AİHM 2013).

104. Mahkeme ayrıca, 667 sayılı Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 6. maddesinin, büyük bir toplumsal krizin hemen ardından haklı görülen tedbirlere birkaç ay sonra ihtiyaç duyulmayabileceğini göz önünde bulundurarak, söz konusu tedbirlere duyulan ihtiyacın otomatik ve sürekli olarak gözden geçirilmesini gerektiren bir mekanizma öngörmediğini kaydeder (bkz. *Brannigan ve McBride/Birleşik Krallık*, 26 Mayıs 1993, § 54, Seri A no. 258-B). Mevcut davada, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin hemen ardından ilgili Cumhuriyet savcılar avukat müvekkil görüşmelerinin gizliliğine ilişkin kısıtlamalar getirilmesini emrettikten sonra; bu kısıtlamalar, ulusal makamlar tarafından gerekliliklerine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın, birinci başvuruçu bakımından bir yıl, ikinci başvuruçu bakımından ise dört yıl boyunca uygulanmıştır. Ulusal mahkemeler, ilgili kişilerin özel hayatına saygı hakkı üzerindeki etkisi önemli olmasına rağmen, başvuruçuların avukatlarıyla görüşmelerinin gizliliğine getirilen kısıtlamalara yapılan itirazları, kapsamlı bir inceleme yapmaksızın, bu tedbirlerin olağanüstü hâl sırasında kabul edilen bir kanun hükmünde kararname uyarınca alındığı gerekçesiyle reddetmiştir. İnfaz hâkimleri, başvuruçuların şikâyetlerinin esasını inceleyen herhangi bir karar almamış, bunun yerine savcıların kararlarına ilişkin yargılama yetkilerinin

bulunmadığına hükmetmiştir (bkz. yukarıdaki 14. ve 24. paragraflar). Bu koşullar altında, mevcut davada, ulusal mahkemelerin, ilgili kararlarda öne sürülen gerekçelerin, müvekkil avukat gizliliği ilkesine aykırı olarak başvuruçuların avukatlarıyla görüşmelerinin izlenmesini ve kaydedilmesini haklı kılıp kılmadığını tespit etme yükümlülüklerini yerine getirmediği görülmektedir (bkz. ayrıca yukarıdaki 16, 26 ve 35. paragraflar). Sonuç olarak Mahkeme, mevcut davada, itiraz edilen tedbirlerin uygulanmasına ilişkin yargısal denetimin yeterli veya etkili olmadığı kanaatindedir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Pişkin*, yukarıda anılan, §§ 226-28; *Telek ve Diğerleri/Türkiye*, No. 66763/17 ve 2 diğeri, § 124, 21 Mart 2023).

105. Yukarıda belirtilenler ışığında Mahkeme, Cumhuriyet savcılarının başvuruçuların avukatlarıyla iletişimlerine kısıtlama getirme konusunda sahip oldukları takdir yetkisinin herhangi bir koşula tabi olmadığını, bu takdir yetkisinin kapsamının ve kullanılma şeklinin tanımlanmadığını ve bu konuda başka hiçbir özel güvence sağlanmadığını tespit etmekten başka bir şey yapamaz. Hâl böyleyken, mevcut davanın koşullarında, başvuruçulara karşı olağanüstü hâl sırasında sınırlı bir süre için uygulanan, itiraz konusu tedbirlerin alınmasının keyfiliğe açık olduğu ve kanunilik şartıyla bağdaşmadığı kanaatindedir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Bykov/Rusya* [BD], No. 4378/02, § 81, 10 Mart 2009; *Vig/Macaristan*, No. 59648/13, § 62, 14 Ocak 2021).

106. Yukarıda belirtilen hususlar ışığında Mahkeme, itiraz konusu müdahalenin Sözleşme'nin 8/2 maddesi anlamında "yasayla öngörülmediğini" tespit etmektedir.

107. Sözleşme'nin 15. maddesi ile ilgili olarak Mahkeme, ulusun yaşamını tehdit eden kamusal bir acil durumla mücadele ederken, her hususu bir kerede başarması ve seçtiği her bir eylem aracını, yetkililerin düzgün işleyişi ve topluluk içinde barışın yeniden tesis edilmesi için öncelikli gerekliliklerle uzlaştırılabilecek güvencelerin her biriyle en baştan donatması gerekli kılındığı takdirde, bir devletin savunmasız kalacağını yineler. 15. maddenin yorumlanması, aşamalı uyarılama için bir yer bırakmalıdır (bkz. *İrlanda/Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, § 220, Seri A no. 25). Bununla birlikte, mevcut davaya dönecek olursa; yukarıda vardığı sonucu desteklemek üzere belirtilen nedenlerden dolayı, Mahkeme, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6/1 (d) maddesinde keyfiliğe ve kötüye kullanıma karşı herhangi bir güvencenin bulunmamasının, davalı Devletin 21 Temmuz 2016 tarihli Sözleşme'nin 15. maddesi kapsamındaki askıya almasını haklı çıkardığı şeklinde görülemeyeceğini değerlendirmektedir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Pişkin*, yukarıda anılan, §§ 152, 153 ve 229; *Telek ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 126).

108. Bu sonuç ışığında Mahkeme, mevcut davada müdahalenin bir veya daha fazla meşru amaç güdüp gütmeyişi ve 8/2 maddesi anlamında demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelemenin gerekli olmadığı kanaatindedir.

109. Buna göre Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

IV. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

110. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

"Mahkeme, işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşme Tarafının iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören tarafın adil tazminine hükmeder."

111. Birinci başvuru, manevi tazminat olarak 10.000 avro (EUR) talep etmiştir. Ayrıca, avukatlık ücretleri de dahil olmak üzere, Mahkeme önünde yaptığı masraf ve harcamalar için toplam 2.000 EUR talep etmiştir. Taleplerini desteklemek üzere, avukatıyla yaptığı ücret sözleşmesini ve avukatının dava için harcadığı saatleri gösteren bir zaman çizelgesini sunmuştur.

112. İkinci başvuru, maddi tazminat olarak 80 EUR ve manevi tazminat olarak 12.000 EUR talep etmiştir. Ayrıca, avukatlık ücretleri de dahil olmak üzere, Mahkeme önünde yaptığı masraf ve harcamalar için 4.942 EUR talep etmiştir. Bu bağlamda, avukatı ile yaptığı ücret sözleşmesini ve avukatının dava için harcadığı saatleri gösteren bir zaman çizelgesi sunmuştur.

113. Üçüncü başvuru, manevi tazminat olarak 30.000 EUR talep etmiştir. Ayrıca, avukatlık ücretleri de dahil olmak üzere, Mahkeme önünde yaptığı masraf ve harcamalar için 2.184 EUR talep etmiştir. Bu bağlamda, avukatı ile yaptığı ücret sözleşmesini ve avukatın dava için harcadığı saatleri gösteren bir zaman çizelgesi ile Ankara Barosunun ücret tarifelerini sunmuştur.

114. Hükümet, bu taleplere itiraz etmiştir.

115. Mahkeme, tespit edilen ihlal ile iddia edilen maddi zarar arasında herhangi bir illiyet bağı görmemektedir. Bununla birlikte, hakkaniyet temelinde karar veren Mahkeme, başvuru sahiplerinin her birine manevi tazminat olarak 9,750 EUR ödenmesine hükmetmektedir.

116. Masraf ve harcamalara ilişkin olarak Mahkeme, başvuru sahiplerinin avukatlarıyla yaptıkları avukatlık ücret sözleşmelerini ve avukatlarının harcadıkları saatleri gösteren zaman çizelgelerini sunduklarını ve yukarıda belirtilen meblağları ödemek için yasal bir yükümlülük altında olduklarını belirttiklerini not etmektedir. Elindeki belgeleri ve içtihatlarını dikkate alan (bkz. diğerleri arasında, *L.B./Macaristan* [BD], No. 36345/16, § 149, 9 Mart 2023) Mahkeme, talep edilen meblağların tamamının ödenmesi gerektiği kanaatindedir. Bu nedenle Mahkeme, masraf ve harcamalar için birinci başvurucuya 2.000 EUR, ikinci başvurucuya 4.942 EUR ve üçüncü başvurucuya 2.184 EUR ödenmesine karar vermiştir.

117. Mahkeme, temerrüt faiz oranının, Avrupa Merkez Bankasının üzerine üç puan eklenecek olan marjinal faiz oranına dayanmasını uygun bulmaktadır.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvuruları birleştirmeye *karar vermiştir*;
2. Başvuruları kabul edilebilir *bulmuştur*;
3. Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine *karar vermiştir*;
4.
 - (a) Davalı Devletin Sözleşme'nin 44/2 maddesi uyarınca kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde başvuru sahiplerine, ödeme tarihinde geçerli olan kur üzerinden davalı Devletin para birimine çevrilmek üzere aşağıdaki tutarları ödemesine:
 - (i) Manevi tazminat olarak, başvuru sahiplerinin her birine her türlü vergi hariç olmak kaydıyla 9.750 EUR (dokuz bin yedi yüz elli avro);

CANAVCI VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE KARARI

- (ii) Her türlü vergi hariç olmak kaydıyla, birinci başvurucuya 2.000 EUR (iki bin avro), ikinci başvurucuya 4.942 EUR (dört bin dokuz yüz kırk iki avro) ve üçüncü başvurucuya 2.184 EUR (iki bin yüz seksen dört avro);
- (b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bitiminden ödemeye kadar, yukarıda belirtilen tutar üzerinden, temerrüt süresi boyunca Avrupa Merkez Bankasının marjinal borç verme oranına üzerine üç puan eklenmesiyle oluşacak oranda basit faiz ödemesine;
- karar vermiştir.*

5. Başvurucuların adil tazmin talebinin geri kalan kısmını oybirliğiyle *reddetmiştir*.

İngilizce olarak hazırlanmış ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77/2 ve 3 maddesi uyarınca 14 Kasım 2023 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdürü

Arnfinn Bårdsen
Başkan

EK

Davaların listesi:

No.	Başvuru No.	Dava adı	Başvuru Tarihi	Başvurucu Doğum yılı İkamet yeri	Temsilci
1.	24074/19	Canavcı/ Türkiye	01/04/2019	Mehmet Ali CANAVCI 1978 İstanbul	Tarık Said GÜLDİBİ
2.	44839/19	Çaylı/ Türkiye	20/09/2018	Ramazan ÇAYLI 1978 Zonguldak	Ahmet Can DEMİRCİ
3.	9077/20	Altun/ Türkiye	03/02/2020	Harun ALTUN 1979 Ankara	Yakup GÖNEN